

עם פרסום הסיפור "שלושה ימים וילד" עבר א.ב. יהושע לתאור נופים שונים במקצת מאלה המתוארים ב"מות הזקן". הסיפורים שב"מות הזקן"⁽¹⁾ התרחשו כולם בעולמות דמיוניים. לא היה להם רקע מדויק של מקום או של זמן. ב"הסיום", למשל, ברור היה שהעיר המתוארת היא ירושלים, אולם שם העיר לא הוזכר במפורש. ב"שלושה ימים וילד"⁽²⁾, לעומת זאת, מופיעה ירושלים בשמה, וכך ניתן תיאור של השכונות השונות והדרכים שהגיבור צועד בהן בלוויית הילד הקטן, שהוא שונאו ואוהבו בעת אחת. הגיבור לומד באוניברסיטה שאנו מכירים אותה, וכדי לפרנס את עצמו עוסק בהוראה – צרוף מתקבל על הדעת. ואילו חברתו של הגיבור, יעל, עוסקת במחקר קוצים מוחשיים מאוד, מוחשיים עד כדי כך שגפיה תמיד מלאים שריטות. התעכבנו על פרטים אלה, כדי להדגיש נקודה שהזכרנוה בתחילת דברינו – שוני מסויים לגבי הסיפורים הקודמים. נוסף כאן מייד, כי שוני זה הוא היצוני ולא פנימי; כלומר, העובדות המדויקות אינן יוצרות, למעשה, תמונה ריאליסטית. עולם הסמלים, המופיע בכל סיפוריו של א.ב. יהושע עד כה, משתקף גם ב"שלושה ימים וילד", הגם שסיפור אחרון זה נעזר באביזרים מדויקים יותר מן הסיפורים הקודמים. אפשר לנסח זאת גם בצורה אחרת: הסיפור "שלושה ימים וילד" ניתן לקריאה בשני מישורים שונים; האחד הוא המישור העלילתי, והשני הוא המישור הסמלי. העלילה מתארת קורות שלושה ימים. הגיבור נתבקש לשמור משך שלושה ימים על ילד קטן, אשר הוריו עוברים באותו פרק זמן בחינות כניסה לאוניברסיטה. יחסו של הגיבור (או שמה נאמר: המספר) לילד הוא מורכב ביותר. ואין תימה בדבר: הילד הוא בנה של אישה, שהמספר אהב אותה אהבה עזה לפני מספר שנים. למעשה לא הצליח להשתחרר מאהבה מרה זו, למרות שלא ראה את אהובתו לשעבר משך שנים, וניסה לדחוק אותה מזכרונו. לא זו בלבד, שיחסו של המספר אל הילד הוא דו-משמעי, ואהבה ושנאה משמשים בו בערבוביה; קיים גם פער בין מחשבותיו ותכניותיו לבין מעשיו בפועל. התכניות הן קיצוניות ביותר:

"תחילה היררהתי על אודות הילד, אחר חפצתי להמיתו. אבל לא נסתייע ביד. עדיין צריך אני לבדוק מה מנע אותי. מכל-מקום, הזמן והמקום היו כשרים."

למותר לומר, כי הרצון להמית מישהו כשלעצמו אינו יוצר עובדות. איחוליה-
המווח לעצמנו או למישהו בסביבתנו הם שכיחים ביותר אצל כל אדם, וכבר
נכתבו על כך תיאוריות פסיכולוגיות למכביר. למעשה, צועד המספר כמה
צעדים בכיוון הגשמת מאוויו הקודרים, – ואחר כך חוזר בו; אין לדעת, אם
משום רגשות אנושיים, חולשה, אהבה לאם הילד, או, פשוט, משום ש"לא
נסתייע" בידו. הוא גורר אחריו את הפעוט בן השלוש בכבישיה ודרכיה של
ירושלים, הצוננים בערב ולוהטים לעת צהריים; הוא עובר עם הילד בצעידה
מרחקים, אשר כל פעוט של בשר ודם היה מתמוטט כבר לפני מחצית הדרך.
וכל זאת בערמה – לבל יחוש הקטן בכוונה הרעה, האורבת כנחש מתחת לפני
השטח. ביקור בגן החיות, שחייה בבריכה, מנת גלידה גדושה, נדנוד בנדנודה,
קניית טנק-צעצוע – ממילא מובן, שיש בכל אלה למשוך ילד קטן, לטשטש
את כוח הבחנתו ואת חוש הביקורת שלו (במידה שאלה בכלל קיימים בגיל זה);
הוא נמצא על סף ההתמוטטות אך אינו תופש את המתרחש.
שוב, גם בשלב ראשון זה, של הבאת הילד למצב של חולשה גופנית מוחלטת,
אין מעשיו של המספר חד-משמעיים לחלוטין. אמנם הוא מתכוון לייגע את
הילד עד לאפיסת כוחות – אבל, בדרך שאינה ברורה לו באופן מודע, הוא
מבקש באותה שעה גם לתת לפעוט ליהנות מתענוגות העיר, שהקטן אינו רגיל
בהם, ואפילו למצוא חן בעיניו, להתקרב אליו. בסופו של היום מתמוטט הילד
(כאמור, ילד רגיל היה מתמוטט כבר הרבה לפני כן), – ועתה מתחיל השלב
השני. המספר (שמו דב, מתברר לנו, וכשמו כן הוא; כבד וחסר חן; כך,
לפחות, רואה ומתאר הוא את עצמו) בהתאם לתכניותיו הקשוחות אינו מזעיק
רופא אל הילד החולה, אינו דואג לטיפול לפי כללי המדע. יחד עם זאת,
הריהו רוחץ את הפעוט, מכין לו ארוחות, מחליף את בגדיו, ואף נותן לו
טבליות להורדת החום. הוא אינו נוגע בילד לרעה, כפי שהיה אולי אפשר
לשער ממילות ההקדמה הראשונות. כלומר: הוא אינו מבצע מעשה אלימות
מפורש; דרך פעולתו היא כבדה, הססנית, בעלת פנים לכאן ולכאן. אפשר
כמעט לקבוע, כי היה נוח לו אם מאוויו הכמוסים היו מתגשמים מאליהם. אף
הוא עצמו, לאחר הניסיון הראשון (ניסיון פאסיבי, או, מכל מקום, ניסיון
מוסווה) אינו ממשיך לפתח את המצב עד לקצה המסקנה הלוגית. הוא מטפל
בילד החולה בצורה יעילה למדי; בהתחשב עם העובדה, שהוא רווק שאינו
מצוי אצל ילדים קטנים, אפשר אפילו לציין את טיפולו לשבח. וכפי שכבר
ציינו, הרי המניעים למעשיו של דב הם מורכבים ביותר. יהא זה בלתי הוגן

לייחס את אי-הגשמת תכנית הרצח (או ההמתה האיטית) לאיטיות, חוסר החלטיות וחוסר מעש בלבד. על כל פנים, הכוונה הזדונית אורבת מתחת לפני השטח, מאחורי סף ההכרה, כנחש מלא ארס – וכאן מתלכדים שני המעגלים, עליהם בנוי הסיפור. המעגל העיקרי הוא הקונפליקט עם הילד, החייב, מבלי לדעת זאת, למלא את מקום אמו האהובה, הנעדרת. המעגל השני מתרקם סביב ידידתו הנוכחית של דב, יעל, חוקרת הקוצים. יעל "אינה יפה. גופה ארוך, דק ונמרץ. שערותיה יבשות וסבוכות. רגליה שרוטות תמיד." "בקיזור, הוויה של קוצים. קשה לומר, כי תיאור זה ניתן על ידי גבר אוהב. (דב מספר את הסיפור בגוף ראשון). ואכן, הוא עצמו מעיד על היעדר האהבה: "אף על פי שאין אהבה בינינו, מה גדולה ההבנה." אמנם יש מי שאוהב את יעל, אהבה גדולה, ללא תקווה, – הלוא הוא צבי, זואולוג ממקצועו. "אינני יודע מה הוא מוצא בה, מכל מקום שמח אני שהוא אוהב אותה כל כך". הערה בלתי סימפטית עד למאוד. אהבתו של צבי מאפשרת לו למספר לקיים את יחסיו עם יעל ללא מוסר כליות. אם הוא עצמו אינו מעניק לה מרגשותיו העמוקים יותר, הרי נעים לו לדעת בביטחון כי אכן זוכה היא לאותם רגשות, ממקור אחר. יש כמובן הקבלה מכוונת בין השלישייה דב-יעל-צבי לבין שלישייה אחרת: זאב-חיה-דב. ההקבלה אינה סימטרית לגמרי. היא קיימת רק בצלע אחת של המשולש. אהבתו של דב לחיה משולה לאהבתו של צבי ליעל. לעומת זאת, ניתן להסיק שהיחסים בין חיה לבין זאב בעלה שלמים והרמוניים יותר מאשר היחסים בין דב ליעל. מציאות הילד (הנקרא בשם מוזר יאלי) תוכיח. היחסים בין דב ליעל הם ביסודם עקרים – כבר שמענו שעיסוקה העיקרי של יעל הוא באיסוף, מיון וייבוש קוצים; והגם שבדרך הטבע קוצים מתפתחים ומתרבים כסוגי צמחים אחרים, הרי שבעולם הדימויים שלנו הקוץ הוא לאו דווקא סמל של חיוניות ופריון, וודאי שאינו מסמל חן נשי רך ומעודן. קרובים לקוציה של יעל הם חרקיו השונים והמשונים של צבי. מיני חרקים שונים ומשונים נושרים לו תדיר מכיסו, מהם ארסיים ומהם שאינם ארסיים. למרות הליקוי הקשה בראייתו, יודע הוא לתפוש בזריזות אף נחשים ועקרבים. וכאן אנו מגיעים לנקודה, שכבר נגענו בה לפני כן: כוונותיו הרעות של דב מקבלות צורה מוחשית בדמות הצפע, שמביא עמו צבי באמתחתו, בבואו לחפש את יעל שאיננה. למן אותו יום, בו פיתה הנחש את חווה וגרם לגירושם של בני האדם מגן העדן, משמש הוא כסמל ביצירות ספרותיות. הזכרת שמו בלבד יוצרת אסוציאציות שונות: האווה מינית, רשע וצביעות. הצפע ש"בשלושה

ימים וילד" הוא צפע של ממש, ועם זאת לידתו וגידולו במחשבותיו האפלות של דב; וכדרך העולם, הוא מקיש את האדם הלא-נכון - לא את הילד, בו נתכוון דב לפגוע; לא את דב, שהוא חייב מבחינה מוסרית; אלא את צבי המחאוה ליעל, ללא תקווה וללא שמחה. מומו של צבי, ליקוי בראייה, אף לו נודעת משמעות סמלית קבועה בספרות. כבר אדיפוס ניקר את עיני עצמו, משום שעבר (באי ידיעה) על איסור גילוי עריות. גישושו האפלים של צבי מתקשרים לתמונה הכללית של תאוה שאינה באה על סיפוקה; מלבד זאת, עוזרים הם ליצור אווירה של סיוט כבד, כסיוט הלילה של אדם שאינו מצליח לפקוח את עיניו, למרות מאמציו הנואשים.

מחלתו של הילד דבקה במספר. יאלי חזר בריא ושלם אל הוריו, והמספר שואף אל קרבו את ריח הילד ("קיא, דם וסבון") שנספג בכר, "כאב משחכר מילדו הראשון". יעל, ש"לעולם לא תהיה יפה", חזרה מן הטיול עם ערימת קוצים. למרבה האירוניה, הצמח שהיא משאירה בחדרו של המאהב האדיש, הוא דווקא "צמח דבש, והמוני דבורים שוקקות סביבו".

בסיומו של הסיפור, נותרות כל הדמויות במקום שהיו בו לפני כן; איך כל שינוי, כי החיים הם חסרי תכלית. רק גורלו של צבי בבית החולים נשאר לוטה בערפל - אולם איש אינו נד לו. דבש אפשר למצוא רק בצמחים; ואילו דרכם של בני אדם זרועה קוצים ונחשים.

מאי, 1965.

הערות לנחש, קוצים וילד

1. מוח הזקן, מאת א.ב. יהושע, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ת"א, 1962.
2. שלושה ימים וילד, נכלל בספר "מול היערות" מאת א.ב. יהושע, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ת"א, 1968.